

ŞİDDETE DAYALI OLMAYAN SAPMIŞ DAVRANIŞLAR VE AİLE KURUMU

Araş. Gör. Nilüfer ÖZCAN(*)

GİRİŞ

Toplumda şiddete dayalı olmayan sapmış suçların aile içinde görülen türleri ve bunların görülme nedenlerinin ne olduğu sorusu çalışmamızın temel tartışmasını oluşturmaktadır.

Aslında aile toplumunda hem şiddete dayalı hem de şiddete dayalı olmayan suçluluğun ortaya çıkmasında önemli bir konumdadır. Konunun çok geniş ve kapsamlı olması nedeniyle bu çalışmada şiddet içermeyen suç olgusunun yukarıda belirtilen boyutu ele alınmaya çalışılacaktır.

Şiddet içermeyen sapmış davranışlar genel olarak aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

1. Başka birisinin yerine imza atmak
2. Güç kullanmaksızın başkasına ait parayı almak
3. Güç kullanarak başkasının parasını almak
4. Ödünç mal almak ve geri vermemek
5. Güç kullanarak başkasına ait malı almak
6. Kasıtlı olarak herhangi bir mala zarar vermek
7. Borç para alıp ödememek
8. Aile üyelerinden herhangi birinin sırrını para karşılığı saklamak (Lincoln ve Strauss 1985: 75).

Bu belirtilen davranışların hemen hemen hepsi kendini ilk olarak aile içinde göstermektedir. Babasının cebinden gizlice para alan, karnesinde not değiştiren, babasının yerine imza atan, kardeşlerinin sırlarını para karşılığı saklayan ya da evde sürekli birşeylere zarar veren çocuğun ileride suçlu olup olmayacağını söylemek elbette zordur. Ancak tüm bu davranış biçimlerinin

(*) Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi.

çocuğun, ilerideki yaşamı için birer ip ucu olacağı da unutulmalıdır.

İşte bu bağlamda amacımız, toplumda görülen şiddete dayalı olmayan sapmış davranışlarla aile kurumu arasındaki ilişkiyi sosyo-kültürel bir çerçeve içinde incelemektir.

Araştırmamızda öncelikle bir kavramsal çerçeve belirlenecek, bu çerçevede aile ve sapmış davranışlarla ilgili teorik açıklamalara yer verilecektir. Daha sonra aile kurumunun şiddet içermeyen suçluluk üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalara ve yorumlara değinilecektir. Sonuçta toplumun temeli olan aile kurumunun, suçun meydana gelmesindeki yerine ve suçun önlenmesindeki rolüne yer verilecektir.

1.1. KONU İLE İLGİLİ TEORİK BİLGİLER

Kriminologlar suç nasıl kontrol edilebilir sorusundan hareketle, suçun özünü anlamak amacıyla çok çeşitli teoriler geliştirmişler ve değişik sınıflamalar yapmışlardır. Bu sınıflamalardan birine göre, suçla ilgili teoriler;

1. Suç sebeplerini açıklamakta kullanılan anahtar teoriler,
2. Aile ve suç arasındaki olabilir ilişkiyi gösteren teoriler şeklinde ikiye ayrılırlar,

Suç sebeplerini açıklamak üzere geliştirilen teoriler,

1. Bireyi odak noktası alan teoriler,
2. Grubu, sosyal yapıyı ve süreçleri odak noktası alan teoriler,
3. Toplumsal ilişkileri odak noktası alan teoriler olmak üzere üçe ayrılırlar.

Bireyi odak noktası alan teoriler; suçun açıklanmasında bireysel içgüdülerden yararlanır. Bireyin psikolojik ve biyolojik duyarlılıkları bu teori içinde incelenir.

Bir diğer teori, grubu, sosyal yapıyı ve sosyal süreçleri odak noktası alan teorilerdir. Sosyal yapı teorileri içinde en iyi bilineni Durkheim'in teorisidir. Ona göre, suç normal ve fonksiyonel bir yapıya sahiptir. Suç mevcut normların bir ürünüdür. Durkheim ve takipçilerine göre, suç toplumlar için fonksiyoneldir. Suça tepki, insanları biraraya getirerek etkileşimi ve sosyal bağları güçlendirir. Bu durum da suç oranlarının azalmasına neden olur (İçli 1992: 16).

Durkheim, sosyal yaşam içinde suçun fonksiyonları ve olağanlığı üzerinde durmuştur. Bir sosyal norm çerçevesinde gelişen

herhangi bir davranışın dağılımı ya da oranı, bu davranışa gösterilen tepki ile orantılıdır. Durkheim'a göre, her toplum kendine göre suç ya da sapmayı tanımlar ve yine her toplum için sosyal yaşamda suçun fonksiyonel parçaları ayrı ayrı mevcuttur.

Sosyal yapı teorileri içinde yer alan bir diğer önemli teorisyen Merton'dur. Temel tezi, sosyal yapının bazı bireyler üzerinde uyumsuz davranışlara yol açacak şekilde baskı uyguladığıdır. Merton'ın suç yaklaşımı sosyal yapıyı temel aldığı için sosyolojiktir. Durkheim ve Merton tarafından geliştirilen Anomi Teorisinden başka Thrasher'in "Çete" isimli çalışmasıyla temellendirilen Alt Kültür Teorileri, Sykes ve Matza'nın çocuk suçluluğu ile ilgili "nötrleştirme Teknikleri" teorileri, Cloward ve Ohlin'in "Farklaşmış Fırsat" teorileri sosyal yapı teorileri içinde yer almaktadır (İçli 1992: 16).

Sosyal süreç teorileri arasında ise, Tarde'in "Taklit" teorisi, Sutherland'ın "Ayrıncı Birleşmeler" teorisi yer almaktadır. Tarde'a göre, suçlu davranışı birey, yakın temas sonucu taklit ederek gerçekleştirir. Sutherland ise, suçlu davranışın öğrenme sonucu meydana geldiğini ileri sürer ve bu süreci detaylı olarak açıklar. Sosyal süreç teorileri içinde yer alan Hirchi, çocuk suçluluğu konusunda "Kontrol" teorisi geliştirmiştir (İçli 1992: 17).

Üçüncü teori ise, bireyler ve toplum arasındaki ilişkilerin bağımsız görünüşlerini yani, toplumsal ilişkileri odak noktası alan teoridir (Lincoln ve Kirkpatric 1985: 46).

Yukarıda kısaca belirtilen teoriler, suçun nedenlerine ilişkin açıklamalar getirirken son zamanlarda büyük bir ivme kaydeden bir diğer teoride, suçun sonuçları üzerine geliştirilen açıklamalardan oluşmaktadır. Bu açıklamalar da şu şekilde sınıflandırılmaktadır;

1.1.1. Fonksiyonalist Model

Suç $\xrightarrow{+}$ Toplumsal Tepki $\xrightarrow{+}$ Toplumda Sosyal $\xrightarrow{+}$ Dayanışma Bütünleşme
Etkileşimin Kuvvetlenmesi

1.1.2. Suç Korkusu Modeli

Suç $\xrightarrow{+}$ Toplumsal Tepki $\xrightarrow{+}$ Zoraki Toplumsal $\xrightarrow{-}$ Dayanışma
(Korku) Etkileşim

1.1.3. Suçta Fırsat Modeli

Zoraki Sosyal $\xrightarrow{-}$ Suçta Fırsatlar $\xrightarrow{+}$ Suç
Etkileşim

1.1.4. Suç Korkusu ve Suçta Fırsat Modellerinin Sentezi

Suç \pm Toplumsal Tepki \pm Zoraki Toplumsal \pm Diğer Suçlar
Etkileşim

(FIGÜR 1)

(Liska ve Warner, 1991).

1.1.1. Fonksiyonalist Model: Bu modele göre, suçla toplumsal tepki arasında pozitif bir ilişki vardır ki bu, toplumda sosyal etkileşimi kuvvetlendirir. Güçlü sosyal etkileşim ile dayanışma arasında da pozitif bir ilişki oluşur. Sonuçta, dayanışma ile suç arasındaki ilişkinin negatif olduğu görülür. (Bkz. Figür 1). Örneğin bu modele göre, herhangi bir suçtaki artış, toplumsal tepkiyi artırır, bunun sonucu sosyal etkileşim kuvvetlenir, dayanışma ve bütünleşme güçlenir ve suç oranı azalır.

1.1.2. Suç Korkusu (Fear of Crime) Modeli: Bu model, suçu daha çok makro düzeyde ele alan bir modeldir. Bu modelde herhangi bir suç türü ele alınmakta (örneğin hırsızlık), insanların bu suça karşı duydukları korkunun, zoraki bir sosyal bütünleşmeye neden olacağı, bunun sonucunda sosyal dayanışmanın gücünün azalacağı ileri sürülmektedir. Bu modele göre, insanlardaki suç korkusu, belirli yerlerde, belirli zamanlarda sosyal davranışa baskı yapmaktadır. Buna bağlı olarak özellikle şehirde yaşayan bireyler, kendilerinin ya da yakınlarının sık sık herhangi bir suçla karşılaşacaklarını düşünmekte ve korkmaktadırlar. Sonuçta, insanlar başkaları ile etkileşim ve iletişim kurmakta zorlanmakta ve sosyal dayanışmayı gerçekleştirememektedirler.

1.1.3. Suçta Fırsat (Criminal Opportunity) Modeli: Bu modelin odak noktası, suçlulukta fırsatın, insanların rutin faaliyetleri ve hayat tarzlarındaki çeşitlenmelerin nasıl etkilendiği sorusudur.

Bu modele göre suçun meydana gelmesinde yer ve zamana bağlı olarak üç unsur gereklidir;

1. Gütülenmiş suçlar,
2. Uygun hedef,
3. Koruma yeteneğinin eksikliği.

İnsanların hayat tarzları zaman içinde değişmiş, bunun yanında suça maruz kalma oranları da yükselmiştir. Artık insanların çoğu zamanlarını evin dışında geçirmekte ve genellikle de korumasız bir çevrede yaşamaktadırlar. Yapılan araştırmalar, koruma yeteneğinin azalmasının, özellikle evlere karşı yönelen suçların, örneğin hırsızlığın artmasına neden olduğunu göstermektedir.

Fırsat teorisine göre, ev rutin ve sıkıntı veren faaliyetlerin gerçekleştiği tehlikesiz bir çevredir. Ancak insanların rutin faaliyetlerinin evin dışına taşması, evin korunmasını güçleştirmiş, bununla birlikte, ev suç işlemek için uygun bir hedef durumuna gelmiştir.

1.1.4. Suç Korkusu ve Suçta Fırsat Modellerinin Sentezi: Bu model kısaca üç bölümde açıklanabilir;

1. Bazı suç oranları, belirli bir dereceden sonra suç korkusunun artmasına neden olurlar.

2. Toplumdaki sosyal etkileşimin azalması suç korkusunun derecesini belirler.

3. Toplumda suçların azalması ya da çoğalması sosyal etkileşimin derecesini etkiler.

Suç korkusu ve suçta fırsat modellerinin birleşiminden oluşan bu dördüncü modele göre, bazı suç türlerine (örneğin hırsızlığa) karşı gelişen, suça maruz kalma korkusu, toplumda zoraki bir sosyal etkileşime neden olmaktadır. Sonuç olarak, bu zoraki sosyal etkileşim, hem o suç türünün hem de diğer suç türlerinin işlenme oranlarını azaltmaktadır (Liska ve Warner, 1991).

Çalışmamızın başında suç nasıl kontrol edilebilir sorusundan hareketle ortaya çıkan teorilerden bir bölümünün, aile-suç arasındaki olabilir ilişkiyi incelediğini belirtmiştik. Bu teorilerden en önemlisi aynı zamanda sosyal süreç teorileri içinde de yer alan Sutherland'ın "Ayrıcı Birleşmeler" (Differential Association) Teorisidir. Bu teoriye göre,

1. Suçlu davranış öğrenilir.

2. Suçlu davranış bir etkileşim süreci içinde öğrenilir.

3. Suçlu davranış özellikle küçük ve samimi gruplar içinde öğrenilir.

4. Suçlu davranış öğrenilirken, a) Bazen çok karmaşık bazen çok basit olan suç teknikleri b) Güdüler, dürtüler ve davranışın kendine özgü yönleri de öğrenilmektedir.

5. Yasaları uyulması gerekli olmayan kurallar olarak gören grupla etkileşim içinde suç öğrenilir.

6. Yasaları uyulması gerekli olan kurallar olarak görenlerle birarada bulunanlar daha az suç işlerler.

7. Ayrıcı Birleşmeler Teorisinde, gruplararası etkileşimde sıklık, devamlılık ve öncelik önemlidir.

8. Suçlu davranışı öğrenme süreci ve suçlu davranışı reddetmeyi öğrenme süreci, herhangi bir şeyi öğrenme sürecindeki mekanizmadan farklı değildir (Sutherland 1970: 208-209).

Kısaca bazı suç türleri, toplumda sosyalizasyon süreci içinde öğrenilmektedir. Sosyalizasyonun gerçekleştiği ilk kurum olan ailenin çocuğun davranışlarının yönlendirilmesinde önemli rolü bulunmaktadır. Onun, suçlu davranışı aile içinde öğrenmesi sonucunda, (Babasını sahte imza atarken görmesi, aile içinde yalan söylenilmesi v.b.) ileride aynı suçları işleyeceği iddia edilmektedir.

Suçun nedenleri ve sonuçları ile ilgili olarak yapılan bu kısa açıklamalardan sonra şimdi, aile ve sapmış davranış arasındaki ilişkiye bakalım.

2 AİLE YAPISI İLE ŞİDDETE BAĞLI OLMAYAN SAPMIŞ DAVRANIŞLAR ARASINDAKİ İLİŞKİ

Aile ve sapmış davranış arasındaki ilişkiyi göstermeye çalışan araştırmalarda, suçlu çocukların evlerinde aşağıdaki koşullardan en az birine ya da daha çoğuna rastlanmıştır.

1. Ailenin diğer üyelerinin suçlu ve alkolik olmaları.
2. Boşanma, ölüm ya da terk nedeniyle ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin yokluğu.
3. İhmal, körlük ya da buna benzer fiziksel bir özür ya da hastalık nedeniyle anne-babanın kontrolünün eksikliği,
4. Evin çok kalabalık olması, aşırı baskı, kıskançlık, ebeveynlerden birinin aşırı hakimiyeti.
5. İşsizlik, yetersiz gelir gibi ekonomik baskılar ve annenin dışarıda çalışması (Sutherland 1966: 217).

Aile içinde görülen ve şiddete dayalı olmayan sapmış davranışların nedenlerinden biri, çocukların yetiştikleri evde suçlu davranış kalıbının mevcudiyetidir. Bu durum çocuğun suçlu davranış kalıbını taklit etmesi şeklinde olmasa da yasalara itaat etmesini büyük olasılıkla etkileyecektir. Bu tür ailelerden gelen çocukların, çevrelerinde mevcut suçlu alt kültürüne daha kolay girebildikleri gözlenmiştir (Wolfgang 1967: 150-160). Ayrıca bu alt kültür diğer gruplar yoluyla olduğu gibi aile yoluyla da kuşaktan kuşağa taşınabilmektedir. O halde kültürün, olumlu, toplum

tarafından istenilen unsurları yanında suçluluk gibi istenilmeyen unsurları da aile yoluyla bir kuşaktan diğerine aktarabilmektedir. Özellikle suçlu alt kültürünün hakim olduğu bölgelerde ve ailelerde bu unsurlar nesilden nesile geçirilmektedir. Bazı tür suçlarda örneğin, yankesiciliği meslek edinmiş gruplarda bu çok belirgindir. Çocuk, bu suçun tekniklerini, içinde bulunduğu grupta ve genellikle ailesi içinde öğrenmektedir. Bu konuda Wolfgang ve Cohen'in çalışmaları oldukça önemli bir yere sahiptir.

Alt kültürel teoriler, özellikle alt sınıfa mensup bireylerin, topluma yabancılaştıklarını, ailelerinin eğitim düzeylerinin düşük, aile dayanışmasının zayıf olduğunu ve üzerlerinde, orta sınıf tarafından belirlenen başarı standartlarına normal yollardan ulaşmalarının güçlüğüne bilmelerinden kaynaklanan bir baskının olduğunu ileri sürmektedirler (Siegel 1989: 170-171).

Başka birinin yerine imza atmak, güç kullanarak ya da kullanmayarak başkasına ait parayı almak, ödünç mal alıp geri vermemek, vandalizm, para karşılığı herhangi bir sırrı saklamak gibi şiddete dayalı olmayan sapmış davranışta bulunan çocukların ailelerinde, anne ve babanın onlardan başarabileceklerinden daha çoğunu istemeleri ve bu yolla baskı yapmaları çocukların ve gençlerin bu tür sapmış davranışlara yönelmelerine neden olabilmektedir.

Diğer yandan, çocuklar, bu tür davranışları, ilgi çekmek, kendini göstermek adına da yapabilmektedir. Özellikle ailenin, ölüm, boşanma ya da terk nedeniyle parçalandığı durumlarda çocuğun sadece dikkat çekmek amacıyla bu tür sapmış davranışlarda bulunduğu yapılan araştırmalarda ortaya konulmuşsa da yine aynı çalışma sonuçları parçalanmış ailenin bu tür sapmış davranışların meydana gelmesinde tek başına önemli bir faktör olmadığını da göstermiştir (Rosen 1970: 489-495).

Shaw ve McKay'in bu konudaki çalışmalarında, suçlu grupla kontrol grubu arasında, parçalanmış aile faktörü incelenmiş, suçlu grubun % 42'sinin, kontrol grubunun ise % 36'sının parçalanmış ailelerden geldikleri görülmüştür. Ayrıca parçalanmış ailenin erkek çocuklara oranla kız çocuklarını daha çok etkilediği belirlenmiştir. Buna göre, parçalanmış ailelerden gelen suçlu kızların oranının (% 66.8), kontrol grubundaki kızların oranından (% 44.8) daha yüksek olduğu görülmüştür (Teele 1970: 216-217).

Bu konuya Ülkemiz açısından bakıldığında da, parçalanmış aile suçlulukta tek faktör değildir. Prof. N. Saran'ın 1962-1964 yılları arasında İstanbul'da polisle ilgisi olan 18 yaşından küçük çocuklarla yaptığı araştırmasında, erkek suçlu çocukların %97.9'unun, kız suçlu çocuklarında % 96.4'ünün annelerinin olduğu, yine erkek çocukların % 93.6'sının, kız çocuklarının da % 100'ünün babalarının olduğu belirlenmiştir. Anne ve babaların özlük-üveyliğine bakıldığında ise, erkek çocukların sadece % 13.2'sinin, kız çocuklarının da sadece % 7.4'ünün parçalanmış ailelerden geldikleri ortaya konmuştur (Saran 1968: Tablo 8-12).

Çocukların şiddete dayalı olmayan sapmış davranışlarda bulunmalarının bir diğer nedeni de, aile içi aşırı disiplindir. Karnesinde not değiştiren, babasının yerine hasta kağıdını imzalayan çocukların, evdeki baba disiplinini kırmak amacıyla bu tür davranışlarda buldukları söylenebilirken diğer yandan, bunun tam karşısı, aile içi disiplinsizlik de çocuğu sapmış davranışlarda bulunmaya itebilmektedir. Çocuğun kontrolünde anne-baba uyumsuzluğu, aşırı tolerans, anne-babanın fiziksel ya da ruhsal zayıflıkları çocuğun sapmış davranışlarında etkili olabilmektedir.

Aile yapısında anne-babadan başka bir yetişkinin bulunması da çocuğun davranışlarını etki etmektedir. Çocuğun, anne-babasının dışında, evde bulunan diğer yetişkinle olan ilişkisinin, onun ev ve okul yaşamındaki sapmış davranışlarıyla bağlantılı olduğu gözlenmiştir. Yalan söylemesi, kandırması, diğer yetişkini kullanarak anne-baba baskısını yok etmeye çalışması, çocuğun yetiştirilmesinde evdeki diğer yetişkinlerin söz sahibi olması, çocuk üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Sonuçta, çocuğun itaatinin sağlanması amacıyla ev bir savaş alanına dönmekte ve çocukta sapmış davranışlar gözlenmektedir.

Aile diğer tüm toplumsal kurumlar gibi toplumun temel özelliklerini yansıtma eğilimi taşır. Dolayısıyla eğer toplumda, şiddet ögesi içeren saldırgan davranışlar görülüyorsa bu aileye de yansiyacaktır. Bu görüş, özellikle ailenin şiddet kullanımı konusunda kültürlerarasında karşılaştırmalı olarak yapılan araştırmalarda açıkça destek bulmaktadır. Benzer bir şekilde, eğer ailede şiddete dayalı olmayan sapmış davranışlar görülüyorsa bu durum topluma da yansiyacaktır (Straus ve Lincoln 1985: 153).

SONUÇ

Aile pek çok fonksiyonu kendi içinde taşıyan bir sistemdir ki bu sistem, suçun önlenmesi fonksiyonunu da kendi içinde bulundurur. Bu önlemlerden en önemlisi etkili bir sosyal kontrolün sağlanmasıdır. Etkin bir sosyal kontrol ilk olarak aile içinde gerçekleştirilmelidir. Sosyo-kültürel yapı içinde suçun önlenmesinde bir başka faktör aile üyeleri arasındaki dayanışmanın gücüdür. Dayanışma ile beraber gelen bütünleşme suçun önlenmesi konusunda bir diğer önemli faktördür.

Aile, çocukla en bağımlı ve yönlendirilmeye en uygun olduğu dönemde önemli bir temas kurar ve bu durum çocuğun sosyalleşme süreci boyunca devam eder. Hiç bir çocuğun doğumunda ileride suçlu bir birey olacağı düşünülmez. Ancak aile çocuğun yönlendirilmesinde ilk etkin kurumdur. Aile içi çatışmaların fazla olduğu ailelerde çocuğa uyumlu bir baskı ve kontrol uygulaması genellikle çok zordur. Sonuçta bu durum çocuğun yönlendirilmesinde ve yetiştirilmesinde bazı aksaklıklara yol açabilmektedir (İçli 1992: 31-32).

Anne, baba ve çocuk arasındaki dolaysız ilişkiler bütünü suçun önlenmesinde önemli rol oynar. Çocuk doğduğu andan itibaren anne ve babayı taklit eden otomatik bir oyuncak gibidir. Davranışlarının beslenmesi, anne ve babasından gelen tepkilere bağlıdır. Anne-babanın yalan söylemesi, davranışlarındaki çelişkiler (örneğin, sevgi ve kızgınlığı aynı anda göstermesi gibi) çocuğa ve davranışlarına doğrudan etki eder ve suçlu davranış kalıplarını benimsemesine neden olur.

Aile, toplumsal normların ilk öğrenildiği yerdir. Toplumda mevcut normlar aile aracılığıyla bireylere aktarılır. Aile, bu normların üyeleri tarafından yerine getirilip getirilmediğini kontrol ederken, toplum da aileyi ve üyelerini sıkı kontrol altına alır. Böylece toplum aileyi, aile de kendi bireylerini kontrol ederek toplumsal kontrol sağlanmış olur. Suçun önlenmesinde önemli bir role sahip olan bu mekanizma, toplumsal yaşamın en önemli parçası olan aile kurumu olmadan gerçekleşemez.

Kaynakça

- Dönmezer, Sulhi, (1974): Şehirleşmenin Doğurduğu Ceza Adaleti Sorunları Sempozyumu: Hızla Şehirleşen ve Sanayileşen Bir Küçük Şehir Toplumunda Suçluluk, İstanbul, Fakülteler Mat.
- İçli, Tülin, (1992): Türkiye'de Suçlular: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri, Ankara, Bizim Büro Basımevi.
- Lincoln, Alan ve John Kirkpatrick, (1985): "Crime and The Family" Criminological Theory and Family Crime, Ed. A. Lincoln ve M. Straus, Illinois, Charles Thomas Publishers.
- Liska, Allen ve Barbara Warner, (1991): "Functions of Crime: A Paradoxical Process" American Journal of Sociology, Vol. 96, Nu. 6, May, 1441-1463.
- Saran, Nephani, (1968): İstanbul Şehrinde Polisle İlgisi Olan Onsekiz Yaşından Küçük Çocukların Sosyo-Kültürel özellikleri Hakkında Bir Araştırma, İstanbul, Taş Matbaası.
- Siegel, Larry, (1989): Criminology, St. Paul, West Pub. Comp.
- Rosen, Lawrence, (1970): "The Broker Home and Male Delinquency", The Sociology of Crime and Delinquency, Ed. M. Wolfgang, E. Savitz, N. Johnston, New York, John Wiley and Sons Inc.
- Sutherland, Edwin, (1966): The Principles of Criminology, Philadelphia, J. B. Lippincott In
- (1970): "Differential Association", The Sociology of Crime and Delinquency, Ed. M. Wolfgang, E. Savitz, K. Johnston, New York, John Wiley and Sons Inc.
- Teele, James (1970): Juvenile Delinquency, Boston, F. E. Peacock Publishers Inc.